

OIKEUTETTAVUUDEN RAJAT YHTEISELÄMÄÄ KOOSSAPITÄVÄT SIDOKSET JA NIIDEN VÄÄRINKÄYTTÖ*

Laurent Thévenot

Käännös: Veikko Eranti

ABSTRAKTI

Artikkelissa esitellään ratkaisumalli universaalien ihmisoikeuksien ja eri kulttuureille mielekkäiden elämänmuotojen väliseen jännitteeseen. Esiin nostetaan kolme yhteiselämän rakentamisen kielioppia, jotka perustuvat erilaisiin tapoihin löytää maailmassa toimimiseen tarvittavaa varmuutta. Ensimmäisessä kieliopissa varmuus syntyy erilaisten oikeuttamisen maailmojen avulla, toisessa kieliopissa liberaalissa julkisuudessa toimivien yksilöiden ja kolmannessa kulttuurin yhteisten alueiden herättämien tunnesidosten pohjalta. Jokainen kielioppi luo oman versionsa oikeutettavuudesta. Lopuksi esitetään ehdotus siitä, miten kieliopit ja niiden taustalla olevat sitoutumisen regiimit laajentavat ymmärrystämme yhteisön ulkopuolelle sulkemisesta, vallasta ja sen väärinkäytöstä sekä antavat uusia välineitä analysoida epäoikeudenmukaisuutta kriittisesti. Artikkelin pohjautuu useisiin oikeuttamista ja kulttuuria käsitteleviin kansainvälisiin vertaileviin tutkimuksiin.

Avainsanat: Yhteisyyden kieliopit, sitoutumisen regiimit, vertaileva tutkimus, Ranska, Yhdysvallat, julkinen oikeuttaminen, poliittinen sosiologia, yhteiskunnalliset liikkeet

Analysoitaessa yhteiselämän tuottamisen käytäntöjä törmätään toistuvasti konfliktiin yleisten oikeuksien ja eri kulttuurien erilaisten elämäntapojen välillä. Keskittymisen universalismin ja partikularismin väliseen kiistaan johtaa ajattelua harhaan ja kätkee molemmille näkökannoille yhteisiä ongelmia sekä niiden ratkaisemisessa tarvittavia työkaluja.

Miten ihmisyyhteisöjen jäsenet onnistuvat rakentamaan yhteisyyden (*commonality*¹) pohjaa-
vaa vakautta huolimatta erilaisten maailmaan sitoutumisen tapojen aiheuttamista ristiriidoista? Yleiset ihmisoikeudet sekä toisaalta kunkin kulttuurin tavat ja tottumukset tarjoavat kysymykseen hyvin erilaiset vastaukset. Mikäli haluamme löytää näistä lähestymistavoista

* Tämä käännös perustuu Laurent Thévenot'n kesällä 2010 Helsingissä ja Tokiossa pitämään seminaariesitelmään "Bounded Justifiability: Assurance and Oppression in Securing Life Together with Binding Engagements". Tekstiä ei ole varsinaisesti julkaistu aikaisemmin. Se on toimitettu julkaisumuotoiseksi tekijän suostumuksella ja yhteistyössä Eeva Luhtakallion, Markku Lonkilan, Tuomas Ylä-Anttilan ja Risto Alapuron kanssa. (Suomi).

jotakin yhteistä tai kyetä analysoimaan niiden eroja mielekkäällä tavalla, on koko kysymystä tarkasteltava laajemmasta perspektiivistä.

Tässä artikkelissa esittelen tällaisen laajemman perspektiivin. Ihmiset muodostavat moninaisuudestaan yhteisyyttä ja tuottavat itselleen tarvittavaa varmuutta ja vakautta maailmassa toimimiseen kolmen erilaisen *yhteisyyden* kieliopin avulla. Nämä ovat 1) *julkisen oikeuttamisen* kielioppi, 2) *liberaalien yksilöiden* kielioppi ja 3) *läheisten sidosten* kielioppi. Niiden rakenne on samanlainen: ne perustuvat yhteisen ihmissyyden periaatteelle ja tähtäävät yhteisyyden tuottamiseen, muodostaen kuitenkin käsityksen ”meistä” (*first person plural*) kukin omalla tavallaan. Kieliopit tarjoavat myös erilaisen ratkaisun ihmiskunnan monimuotoisuudesta johtuvaan ongelmaan ja luovat oman versionsa tekojen ja väitteiden oikeutettavuudesta. Lisäksi kullakin kieliopilla on oma erityinen suhteensa yhteen *sitoutumisen regimiin*, tapaan, jolla toimijat muodostavat siteitä toisiinsa ja jäsentävät suhdettaan materiaaliseen maailmaan.

Esittelen kieliopit kansainvälisistä vertailevista tutkimuksista poimittujen tapausesimerkkien avulla. Nämä esimerkit tarjoavat näkökulman oikeutettavuuden toimintaan ja rajoituksiin kussakin kieliopissa. Samat sidokset, joiden varaan kielioppi rakentuu, myös rajoittavat sitä, sulkien tietynlaiset toimijat ja argumentit sen ulkopuolelle. Lopuksi esitän hahmotelman näiden ulkopuolelle sulkemisen mekanismien toiminnasta sekä siitä, miten kieliopit ja sitoutumisen regimit laajentavat ymmärrystämme vallasta ja sen väärinkäytöstä sekä mahdollistavat epäoikeudenmukaisuuden uudenlaisen kriittisen analyysin.

SITOUTUMISEN REGIMIT JA YHTEISYYDEN KIELIOPIT

Yhteiselämän² tarkasteluni lähtee liikkeelle siitä oletuksesta, että ihmisen lajiolemukseen kuuluu tietty epävarmuus. Se saa etsimään turvallisuutta, luottamusta ja takeita sille, että oma maailmassa olemisen tapa on perusteltu. Tämä perustavanlaatuisen levottomuus ja turvallisuuden etsintä vaikuttavat ihmisen suhtautumiseen koko ympäröivään maailmaan ja käsitykseen todellisuudesta. Erilaisten epävarmuu-

den tyynnyttämisen tapojen välille syntyikin yhteiselämän keskeinen jännite.

Keskityn tässä niihin yhteisesti tunnustettuihin turvallisuutta, luottamusta ja vakautta tuottaviin maailmaan sitoutumisen tapoihin, regimeihin, jotka muodostavat yhteiselämän perustan. Yhteisyys eli jaetut asioiden arvottamisen tavat ja kulttuuri sekä yhteinen tietopohja tarjoavat kaivattua varmuutta materiaalisessa todellisuudessa toimimiseen. Toki myös oman lähiympäristön läheisestä tuntemisesta kumpuava turvallisuuden ja varmuuden tunne on yhteisön tunnustama. Tämän tunteen välittäminen muille on kuitenkin erittäin hankalaa, käytännössä mahdollista ainoastaan hyvin läheisten ihmisten välillä. Tätä ristiriitaa yhteisesti tunnustetun kokemuksen ja sen jakamisen mahdottomuuden välillä eivät yhteiskuntatieteet ole aiemmin kyenneet käsittelemään. Tämän voi katsoa johtuvan pitkälti yhteiskuntatieteissä kollektiivisuudelle ja kollektiivisten asioiden ilmaisemiselle (toki melko luontevasti) annetusta erityisasemasta. Tämä näkyy myös yrityksissä hahmottaa yksilön habituoitumista maailmaan – sekin hahmotetaan sosiaalisen ja kollektiivisen toiminnan kautta. Tavoitteeni onkin ollut luoda sellainen analyttinen työkalu, joka tavoittaisi erilaisiin todellisuuskäsityksiin perustuvat *maailmaan sitoutumisen regimit*.³

Ihmiseläimet ovat kehittäneet huomattavan sofistikoituneita yhteisyyden muotoja. Sannalla yhteisyys tarkoitan sekä niitä piirteitä ja ominaisuuksia, joilla yhteisöä pidetään koossa että yhteisön muodostavaa ihmisten joukkoa. Luodakseen perustan jaetulle oikeuttamiselle yhteisyys ammentaa yhteisen kielen, tapojen ja muiden symbolisten muotojen rikkaasta tarpeistosta. Oikeuttaminen mahdollistaa eri tekojen arvioinnin suhteessa yhteisön säilymiseen: osallistuvatko teot yhteisön ylläpitämiseen vai riitelevätkö sitä vastaan? Miten on mahdollista rakentaa yhteinen käsitys ”meistä” huolimatta erilaisista maailmaan sitoutumisen tavoista, eli miten *oikeuttaminen* suhtautuu *sitoutumisen regimeihin*? Näihin kysymyksiin pyrin vastaamaan kehittämällä *yhteisyyden kielioppien* analyttisen kategorian.

Luottamusta ja vakuutta etsimässä: sitoutumisen regiimit

Kolme sitoutumisen regiimiä ovat *julkisesti oikeutettavan sitoumuksen* regiimi, *suunnitelmaan sitoutumisen* regiimi ja *tuttuuden* regiimi. Puhumalla sidoksista ja sitoutumisesta (*engagement*) pyritään tavoittamaan kaksi olennaista merkitystä: toisaalta regiimeissä on kyse konkreettisesta yhteenkietoutumisesta materiaalisin maailman kanssa (kuten solmua solmittaessa), toisaalta valan vannomisesta (kuten sitoutumisessa avioliittoon tai ylipäättään toiseen henkilöön).⁴

Ihmisen luottamus omaan toimintakykyynsä perustuu hänen mahdollisuuksiinsa jäsentää ja muokata materiaalista ympäristöään. Kukin kolmesta regiimistä tarjoaa mahdollisuuden tähän jäsentämiseen: se voi tapahtua joko julkisen hyväksynnän kautta, jonkin tietyn suunnitelman kannalta tarkoituksenmukaisesti tai tutustumalla ja kiintymällä ympäristöön henkilökohtaisella tasolla.

Sitoutuminen myös määrittää, mitkä asiat näyttäytyvät toiminnan kannalta olennaisina. Kunkin regiimin tarjoaman formaatin mukaan jäsenetty ympäristö antaa vakuuden (*ransk. gage*) regiimissä arvostetun hyvän toteutumisen. Toimija voi hakea vakuutta tukeutumalla joko julkisesti hyväksytyyn konventioon, ympäristön toimivuuteen osana suunnitelmaa tai sen tuttuuteen ja läheisyyteen. Yksikään näistä tavoista ei ole toisia vahvempi, mutta niiden yleistettävyydessä ja kommunikoitavuudessa on eroja. *Julkisesti oikeutettavan sitoumuksen* tasolla tekojen arviointi perustuu johonkin yhteiseen hyvään, viime kädessä yhteisön ylläpitoon. *Suunnitelmaan sitoutumisen* regiimissä tekojen arvioinnin perusta on loppuunvietyä toiminnasta saatava tyydytys riippumatta siitä, mitä muuta hyvää teon suorittaminen mahdollisesti saa aikaan. Tämä tyydytys syntyy, kun toimija toteaa kyenneensä onnistuneesti muokkaamaan maailmaa tahtonsa mukaisesti. *Tuttuuden* regiimissä arvostetaan ennen kaikkea henkilökohtaista, paikallista hyvää, rentoutumista ja ympäristönsä kanssa sinut olemista. Henkisesti tai fyysisesti tutussa ympäristössä koettu hyvinvointi riippuu polusta, jonka henkilö on itselleen maailmaan tallannut ja siitä

ympäristöstä, jonka hän on tehnyt itselleen tuksi. Tällä tavoin muokattu maaperä ei mahdollista julkiseen keskusteluun kuuluvien objektien⁵ jäsentämistä. Tämän regiimin maasto ainoastaan määrittelee tietyt merkit ja paikat, joihin toimija on tutustunut ja kiintynyt.

Regiimeihin sitoutumisen sisältämä aikaperspektiivi antaa meille tuoreen näkökulman identiteetin ja persoonallisuuden konsistenssin analysointiin. Tästä perspektiivistä on mahdollista välttää ajatus niin liian vahvasta ja kollektiivisesti rakentuneesta kuin myös liian heikosta, notkeasta ja ontosta identiteetistä. Näin voidaan sekä välttyä määrittelemästä identiteettiä pelkästään yhteisön näkökulmasta että pitää toimijoiden persoonia riittävän kiinteinä ja yhtenäisinä lupauksen edellyttämään jatkuvuuteen.⁶

Jaetun oikeutettavuuden luomisen työkalut: kommunikoiminen ja sovittelu yhteisyyden kielioppien perustana

Yhteisyyden käsite ei yksin riitä kuvaamaan erilaisten maailmassa olemisen tavoista kumpuavien jännitteiden ratkaisua eikä analysoimaan ”meidän” tuottamista. Se ei jätä riittävästi tilaa erimielisyydelle. Niinpä *yhteisyyden* kieliopit perustuvatkin mielipiteiden välisten perustavanlaatuisen erojen tunnustamiselle ja hyväksymiselle.

Kielioppi rakentuu kahden toisiaan seuraavaan operaation, *kommunikoimisen* ja *sovittelun*, avulla. Kommunikoiminen tapahtuu ajallisesti ensimmäisenä. Termillä *kommunikoida* en viittaa pelkästään viestien vaihtamiseen vaan sanan taustalla olevaan, latinan kantasanaasta johdettuun yhteisiin asioihin osallistumista ja yhteiseksi tekemistä tarkoittavaan merkitykseen. Kommunikoiminen vastaa kysymykseen, miten ihminen voi muodostaa suhteita toisiin ihmisiin, vaikka kaiken olemisen pohjana toimii syvästi henkilökohtainen ja toiset poissulkeva joukko materiaalisuuteen muodostettuja suhteita? Entä millaisia muutoksia näille suhteille pitää tehdä, jotta toisten huomioonottaminen olisi mahdollista?

Toinen keskeinen operaatio on *sovittelu* (*composing*)⁷. Sen tavoitteena on muodostaa yhteis-

sysy *sovittelmalla* erilaiset ja erimieliset äänet yhdeksi kokonaisuudeksi. Kun erilaisia, kukin itsessään yhteisössä *kommunikoivina* toimivia ristiriitaisia osasia sovitellaan osaksi samaa kuviota, saadaan aikaan yhteisyyden *sovitelma (composition)*. Koska yhteiseksi tekeminen eli kommunikaatio helposti katoaa näkyvistä sovittelun myötä, nostan sen ensisijaiseksi eri kielioppeja erottelevaksi tekijäksi.

Esittelen kieliopit käyttäen esimerkkeinä kolmea ympäristökysymyksiin liittyvää vertailevaa tutkimusta.⁸ Jokainen tapaus, kuten useimmat inhimilliset tilanteet, sisältää useita eri kielioppeja ja jaetun oikeuttamisen tapoja. Kussakin esimerkissä yksi kielioppi kuitenkin korostuu suhteessa toisiin. Lopuksi esittelen ne kohtalokkaat seuraukset, joita kunkin kieliopin oikeuttamiselle asettamalla rajoituksilla on, sekä paineen ja alistamisen, jota nämä rajoitukset kohdistavat keskustelun ulkopuolelle suljettuihin sitoutumisen muotoihin.

**OIKEUTTAMINEN YHTEISEN HYVÄN
MONINAISTEN MÄÄRITELMIEN KAUTTA:
OIKEUTTAMISEN MAAILMOJEN KIELIOPPI**

Oikeuttamisen maailmojen kielioppi tarjoaa kiinnostavan välittäjäposition oikeuden periaatteiden ymmärtämiseen tähtäävän yleistämisen ja kulttuurin ymmärtämiseen tähtäävän partikularisoinnin välillä vallitsevaan vastakkainasetteluun. Tässä kieliopissa on oikeuttamisen yhtäältä pohjauttava johonkin yhteisen hyvän määrittelmään ja toisaalta oltava laajennettavissa tietyn kulttuurin arvoista yleisen ihmisyyden tasolle. (Tämä teoria on esitelty tarkemmin Boltanski & Thévenot 1991.)

Erilaisista yhteisen hyvän määrittelmistä voidaan johtaa seitsemän *oikeuttamisen maailmaa*, joissa kussakin on eri perusta oikeuttamisen arvioinnille. Oikeuttamisen maailmat ovat: 1) *kodin* maailma, jossa arviointi tapahtuu juurtuneen tradition pohjalta, 2) *maineen* maailma, jossa arviointi perustuu julkisessa keskustelussa näkymiseen, 3) *markkinoiden* maailma, jossa olennaista on taloudellinen kilpailu, 4) *teollisuuden* maailma, jossa arvioinnin kriteerinä on tekninen tehokkuus, 5) *kansalaisuuden* maailma, joka painottaa jaettua etua ja egalitaarista solidaarisuutta, 6) *inspiraation* maailma, joka

pohjautuu luovuuteen ja luovaan muutoksen hetkeen ja 7) *ekologisuuden* maailma, jossa olennaista on luonnon monimuotoisuus ja hyvinvointi.

Oikeuttamisen maailmojen genealogia voidaan luonnostella alkamaan varhaisista moderneista yrityksistä ylittää tietyn kulttuurin partikulaarisuudet ja etsiä yhteisyyden yleisempiä perustuksia.⁹ Pyrkimyksenä ei ole selvittää tiettyihin yhteisöihin iskostuneita konkreettisia hyviä. Pikemminkin tavoitteena on päätyä yleistyksiin. Nämä yleistyksiset perustuvat yhteisöjen yleistettyihin materiaalisen maailman välittäjiin muodostamiin määrymuotoisiin suhteisiin.¹⁰ Jokaisen oikeuttamisen maailman ytimeistä on löydettävissä tällaisen suhteen tiivistävä yleistetty välittäjä, medium: asuminen ja kodinhoito *kodin* maailmassa, tekniikat ja käytännöt *teollisuuden* maailmassa, kauppatavarat ja hyödykkeet *markkinoiden* maailmassa, urbaani kaupunki julkisine hyödykkeineen *kansalaisuuden* maailmassa, tunnustamisen merkit ja kanavat *maineen* maailmassa sekä monimuotoinen luonto *ekologian* maailmassa. *Inspiraation* maailmassa puolestaan ruumis toimii uutuu- den kokemusta määrittelevän tunneperäisen innostuksen pohjana. Nämä mediumit eivät rajoitu Talcott Parsonsin tunnistamaan vaihtovalineiden valikoimaan tai Niklas Luhmannin systeemeihin, vaan sen sijaan mahdollistavat vertailun ja yleistämisen, korostaen ja vahvistuen samalla yksilöiden kykyjä.¹¹

Tällaista keskinäisriippuvuuksien määrittämää järjestelmää tarkastellessa heräävät kysymykset vallasta, oikeudenmukaisuudesta ja kaikkien tasavertaisesta kohtelusta. Eikö tällainen valta johda helposti hyväksikäyttöön? Jotta niin ei tapahtuisi, on jokaisen oikeuttamisen pohjana oltava jokin niin korkean tason yhteisen hyvän määritelmä, ettei sitä voida redusoida yksittäisten toimijoiden omaan etuun. Yhteisen hyvän määrittelmien tulee siis liikkua yleisen ihmisyyden tasolla.

Henkilökohtaiset arvostukset laajennetaan *kommunikoimalla* yleisiksi arvoiksi ja yhteisen hyvän määrittelyn edellytyksiksi. Tässä kieliopissa *kommunikoiminen* viittaa tapaan, jolla toimija kiinnittyy tiettyyn arvoon eli tiettyyn yhteisen hyvän määrittelmään. Tämän kiinnit-

tymisen pohjalta noustaan oman kulloisenkin tilanteen yläpuolelle eli laajennetaan asia yhteiseksi kommunikoimalla. Näin on mahdollista saavuttaa tilanne, jossa oma huoli voidaan esittää vetoamisena yhteiseen hyvään. Kun yhteinen hyvä määritellään tällä tavalla, voidaan sitä tavoittelevat teot alistaa testeille ja koetuksille. Näillä voidaan selvittää, mitkä teot todella vievät kohti määriteltyä hyvää. Ymmärrettävästikin nämä määritelmät ja koko tällaisen yleisen hyvän olemassaolo sinänsä ovat kritiikille alttiita.

Kun yksityiset huolet on tehty yhteisiksi ja laajennettu liittymään johonkin oikeuttamisen maailmaan, on niiden keskinäinen vertailu mahdollista. Vasta tässä vaiheessa huolet voidaan artikuloida selkeästi ja alistaa jollekin laaditulle testille tai koettelulle. Yhteisyyden sovitelmassa on huomioitava kaikki oikeuttamisen maailmat, jotta toisista poikkeaminen olisi mahdollista jokaiselle. Muodostettu sovitelmä on kiistanalainen ja jopa sisäisesti riitaisa, sillä jokaisesta oikeuttamisen maailmasta käsin on mahdollista tuomita muiden oikeuttamisen maailmojen asema yhteisen hyvän muodostamisessa. Koska jokainen oikeuttamisen maailma on kuitenkin rakennettu saman mallin mukaan, niiden välisiä jännitteitä on mahdollista lievittää. Myös *kompromissien*, tietyllä hetkellä tietyssä paikassa tapahtuvan samaan yhteiseen hyvään tähtäämisen, muodostaminen eri oikeuttamisen maailmojen välille muuttuu mahdolliseksi. Nämä kompromissit paitsi kurkottavat kahden erilaisen oikeuttamisen maailman välisten ristiriitojen ylitse, myös sisältävät ne molemmat. Kompromississa oikeuttamisen maailmat eivät kuitenkaan säily ”puhtaina” vaan limittyvät ja lomittuvat. Kompromissia voidaan lisäksi vahvistaa useamman oikeuttamisen maailman elementistä kootuilla välineillä ja rakennelmissa.

Ympäristökiistat Yhdysvalloissa ja Ranskassa

Esimerkkinä käyttämäni kahden ympäristökiistan vertailu on osa toteuttamaamme laajaa vertailevaa tutkimusta, jossa tarkastelimme legitiimejä oikeuttamisen ja arvioinnin repertuaareja Ranskassa ja Yhdysvalloissa. (Lamont & Thévenot 2000; Thévenot & Lamont 2000.)

Amerikkalainen kiista liittyy Kalifornian Sierra

Nevada -vuorilla Claveyssa, kaukana kaikesta sijaitsevan koskemattoman kanjonin läpi virtaavan joen patoamiseen. Ranskalainen kiista käsittelee puolestaan raskaasti liikennöidyn tien ja tunnelin rakentamista luonnontilaisen laakson läpi. Vertailun tarkoituksena oli testata, voivatko oikeuttamisen maailmat ylittää näinkin suuren kulttuurieron ja avata tietä erilaisen kielioppien jatkokehittelylle. (Thévenot, Moody & Lafaye 2000; Moody & Thévenot 2000.) Lopputulos oli, että kaikkia oikeuttamisen maailmoja käytettiin kyllä molemmissa maissa, mutta erilaisin painoituksin. Traditioon, perinteeseen ja paikallisuuteen nojaavaa ja luonnon kesyttämiseen tähtäävää *kodin* maailmaa käytettiin Yhdysvalloissa vähemmän kuin Ranskassa.

Amerikkalaiset painottivat sähkön säätelemättömyyden hintaa ja siten *markkinoiden* maailman tarjoamaa hyvää enemmän kuin julkisen hyödykkeen tasapuolista saatavuutta, joka olisi edellyttänyt *kansalaisuuden* maailmaan kuuluvaa solidaarisuutta. Tilannetta arvioitiin ensisijaisesti markkinoiden maailman kautta, jonka kanssa muut oikeuttamisen maailmat usein muodostivat kompromisseja. Useimmin niitä muodostettiin *kansalaisuuden* maailman kanssa, mutta myös *ekologian maailman* kanssa, mikä on yllättävää ottaen huomioon ympäristöliikkeen antikapitalistisen taustan. Vertailussa kävi ilmi, että tämän artikkelin seuraavassa luvussa esiteltävä liberaali kielioppi on Yhdysvalloissa huomattavasti vahvemmassa asemassa kuin Ranskassa.

Liberaalin kieliopin vahva asema amerikkalaisessa keskustelussa saattaa myös selittää, miksi amerikkalaiset käyttävät oikeuttamisen maailmojen moninaisuutta hyväkseen ranskalaisia suunnitelmallisemmin, jopa strategisesti. Joki-laakson ruohonjuuritason liike käytti lähinnä omaa ”takapihaa” koskevia *kodin* maailman argumentteja ja tietäntyyppisiä, kiintymystä omaan ympäristöön painottavia ekologisia argumentteja. San Franciscossa toimiva The Tuolumne River Preservation Trust tietoisesti keskittyi maineen maailmaan tuomalla julkisuuteen projektin kohtaaman laajan vastustuksen niin osavaltion kuin koko maan tasolla. Turlock Ratepayer’s Alliance puolestaan keskittyi erittäin selvästi markkina-argumentoin-

tiin, projektin kalliiseen hintaan ja sähkön alhaiseen kysyntään ja strategisesti vältti mainitsemasta minkäänlaisia ekologisia argumentteja. Niillä olisi todennäköisesti ollut sangen vähän kaikupohjaa teollis-agraarisella Turlockin alueella.

Tämä tapaustutkimus auttaa myös paikantamaan oikeutettavuuden rajoja. Eri sitoutumisen regiimien valossa näyttää siltä, että kielioppien tuottamat rajoitukset pitäisi nähdä pikemminkin toisten kielioppien tuottaman kapasiteetin alistamisena. Tämä alistaminen seuraa pyrkimyksestä yhteiseen oikeutettavuuteen. Palaan aiheeseen tämän artikkelin lopussa.

Oikeuttamisen maailmojen avulla voimme näin ollen havaita sellaisia samankaltaisuuksia eri kulttuureissa esitettävien vaateiden välillä, jotka muuten jäisivät pimentoon. Claveyjoen alueella Yhdysvalloissa elää Me-wuk-intiaanien yhteisö. Heillä on erityinen tiivis side tiettyihin jokilaakson paikkoihin, joiden säilymistä rakennusprojekti uhkaa. Ranskassa vastaavia traditioiden ja perinteisten tapojen häviämisestä huolestuneita vaateita esittivät tien rakennusalueella elävän Béarn-kulttuurin säilymisestä huolestuneet keskusteluun osallistujat. Kummassakin tapauksessa – huolimatta maiden välisestä suuresta kulttuurierosta – julkisuudessa esitetty argumentaatio näiden paikkojen puolesta tapahtui *kodin* maailmasta käsin.

OIKEUTTAMINEN JULKILAUSUTTUIEN MIELIPITEIDEN MONINAISUUDEN KAUTTA: LIBERAALIEN YKSILÖIDEN KIELIOPPI

Edellä esittelemäni oikeuttamisen maailmojen kielioppi auttaa eristämään liberaalissa julkisuudessa toimivien yksilöiden kielioppia määrittävät piirteet. Tietenkään tämä kieliopin perusversio ei pidä sisällään koko liberalismien rikasta ja vaihtelevaa traditiota vaan käsittää ainoastaan ne keskeiset piirteet, jotka kaikkein selkeimmin erottavat tämän kieliopin toisista. Ne liittyvät erityisesti tapaan, jolla *kommunikointi* ja *sovittelu* tapahtuvat liberaalissa kielio-
pissa.

Asioista tehdään yhteisiä eli ne *kommunikoidaan*, kun yksilö muuntaa henkilökohtaiset

kiintymyksensä ja läheiset sitoumuksensa siten, että ne on mahdollista esittää liberaalin julkisuuden edellyttämässä muodossa. Individualisaation sanasto sekoittaa keskenään tosiasialliset ihmiset ja liberaalin julkisuuden edellyttämän erityisen julki-yksilön (*individual-in-the-liberal-public*). Julki-yksilö syntyy, kun toimija nousee kaikkein henkilökohtaisimpien huoliensa yläpuolelle voidakseen argumentoida julkisuudessa. Tällainen yleistäminen ei kuitenkaan ole sama asia kuin *oikeuttamisen maailmojen* kieliopissa, sillä omaa tai oman ryhmän etua ei ole pakko häivyttää. Liberaalissa kieliopissa vaateita ei esitetä yhteiseen hyvään vedoten vaan ne puetaan oman edun nimissä tehdyiksi valinnoiksi, jotka olisivat periaatteessa kenen tahansa tehtävissä. Mikäli näin ei toimittaisi, ja liberaalissa julkisuudessa jokainen yksilö ajaisi omaa etuaan suoraan yhteiseen hyvään vedoten, saattaisivat näiden erilaisten yhteisen hyvän määritelmien kohtaamiset saada hyvinkin äärimmäisiä muotoja. Liberaalin kieliopin jäsentämää yhteisöä varjostaa pahimmillaan jopa uhka sisällissodasta: tilanteesta, jossa eri yhteisiä hyviä ajavat tahot asettuvat koko voimallaan toisiaan vastaan.¹² Tämä uhka kuitenkin väistyy, mikäli julkinen keskustelu rajataan koskemaan ainoastaan toimijoiden omia intressejä ja siten merkittävästi rajoitetaan mahdollisuutta ylipäättään vedota yhteiseen hyvään.

Julkisuutta varten muotoiltujen intressien ja etujen tulisi olla sellaisessa muodossa, että kuka tahansa muukin toimija voisi valita ne – ne eivät saisi olla esimerkiksi vain yhteen yksilöön liittyviä asioita. Tällöin kaikkia toimijoita olisi mahdollista kohdella tasa-arvoisesti. Tällainen *yhteiseksi tekemisen* operaatio saattaa olla hyvin vaikea ja vaatia suuria muutoksia omaan kiintymyksen tapaan. Esimerkiksi uskonnollisten mielipiteiden ja läheisten henkilökohtaisten sidosten kääntäminen kaikkia tasa-arvoisesti kohteleviksi valintamahdollisuuksiksi on lähes mahdotonta.

Sovittelemisen tapahtuu neuvottelemalla, kompromisseja etsimällä ja vaihtokauppoja tekemällä. Liberaalille kieliopille ominainen puhe intressien välisestä tasapainosta kätkee sen tosiasian, että on oltava olemassa jokin yhteismitallinen medium, jotta tasapainoa voidaan edes tavoitella. Tämän välittäjän ei välttämät-

tä tarvitse olla rahallinen tai rahassa mitattava, mutta sen on oltava yleisesti tunnustettu, selväräjäinen ja tasapuolinen, ja sen on pysyttävä yksittäisten mielipiteiden ja intressien ulkopuolella.

Eturyhmien intressit ja Kestävän palmuöljyn yhdistys

Liberaalissa kieliopissa on olennaista *kommunikoida* tietyn intressiryhmän tai sidosryhmän etuja ja mielipiteitä. Seuraava esimerkki perustuu johtamaani *Governing by Standards* -hankkeeseen (Thévenot 1997; 2009a; 2009b), jossa tutkimme muun muassa indonesialaisten viljelijöiden, teollisuuden ja globaalin kansalaisyhteiskunnan yhteistoimintaa Kestävän palmuöljyn yhdistyksen puitteissa. *Roundtable for Sustainable Palm Oil* (RSPO) pyrkii tuomaan palmuöljyn tuotannon eri osapuolet yhteisen neuvottelupöydän ääreen. Samanlaisia ”pyöreän pöydän” yhdistyksiä on perustettu myös muille maataloustuotannon aloille (soija, kahvi, kaakao, sokeriruoko, puuvilla ja biopolttoaineet). Yhdistyksen toiminnan periaatteita ovat tasavertaisuus ja kansainvälisyys sekä tavoite ylittää valtioiden ja kulttuurien välisiä rajoja. Yksi RSPO:n keskeisistä organisaattoreista on WWF. Järjestön toimintaan ja kokouksiin osallistuu seitsemän erityyppisen intressiryhmän edustajia: kasvattajia, prosessoijia ja tukureita, kuluttajille suunnattujen tuotteiden valmistajia, jälleenmyyjiä, pankkeja ja sijoittajia, luonnonsuojelujärjestöjä sekä kansalaisoikeusjärjestöjä. RSPO:n tarkoitus on toimia niissä asioissa, joissa hallitukset ovat ”kyvyttömiä tekemään riittävän nopeita päätöksiä”. RSPO tuottaa ”yksityisiä”, ”vapaaehtoisia” standardeja ja sertifikaatteja pyrkien lisäämään vastuullista palmuöljyn tuotantoa.

Osallistumisen vapaaehtoisuus ja ”käytännöllisyyden”, ”realistisuuden” ja ”tehokkuuden” korostaminen ”asioiden ideaalitalan” sijaan viittaavat *suunnitelmaan sitoutumisen* regiimiin ja ympäristön muokkaamiseen *kommunikation* soveltuvaksi. Lisäksi osalliset korostavat toistuvasti, että ”toimilla on kiire” ja että aikaa ei ole laisinkaan hukattavaksi. Jotta asian ympärillä voidaan *sovittaa*, on toimintaympäristöä muokattava vielä pidemmälle: pitää

olla tietoinen toisten valintamahdollisuuksista (”tuntea panokset”) ja ilmaista omat mielipiteensä häpeilemättä (”olla proaktiivinen”, ”puuttua tapahtumiin”, ”tehdä ensimmäinen siirto”, ”ottaa tilaa.”) Varsinainen *sovittelu* tapahtuu neuvottelemalla erilaisten mielipiteiksi ja tavoitteiksi puettujen hyvien välillä, seuraavan esimerkin hollantilaisen kansalaisjärjestön edustajan tapaan:

Mennessäni sinne minä edustan biodiversiteetin katoamisen pysäyttämistä ajavaa kantaa. Sitteen siellä on näitä [indonesialaisia] viljelijöitä, jotka sanovat, että sopii minulle, mutta ”minä haluan kehittää ja laajentaa viljelystäni, haluan kaataa metsää ja laajentaa viljelystä ja ansaita elantoni.” Tämän jälkeen me istumme alas, puhumme toisillemme ja päädyimme lopputulokseen, jossa hän saa kaataa osan metsästä ja loput suojellaan tai jotain vastaavaa. Tätä on neuvottelemisen. (Cheyns 2009.)

Kaikki eivät kuitenkaan kykene osallistumaan yhdistyksen toimintaan samalla tavalla. Pienviljelijöillä ja ”paikallisten yhteisöjen edustajilla” on usein vaikeuksia saada äänensä kuuluviin liberaalin kieliopin mukaisen *kommunikoidumisen* ja *sovittelun* kautta. Heitä jopa pidettiin pitkään ”kulttuurista johtuvien syiden” takia siinä määrin kyvyttöminä osallistumaan toimintaan oikealla tavalla, ettei heitä päästetty siihen mukaan ollenkaan. Sen sijaan indonesialaiset yritykset ovat ”tottuneet neuvottelemaan ja keskustelemaan muiden kulttuurien, esimerkiksi eurooppalaisten, kanssa” (sertifioija, Hollanti). Tilanne muuttui vasta, kun asukkaat perustivat kansalaisjärjestön ja maanviljelijät pienviljelijäin (ammatti)liiton. Nämä olivat oikean muotoisia elimiä käymään neuvotteluja kansainvälisten järjestöjen ja yritysten kanssa.

Nämä RSPO:n pienimmät toimijat ovat itse asiassa kahdella tavalla alistettuja. Ensinnäkään heitä ei pidetä pätevinä esittämään yhteiseen hyvään vetoavia vaateita eli käyttämään *oikeuttamisen* maailmojen kielioppia. Solidarisuutta ja tasaisempaa voitonjakoa vaativat *kansalaisuuden* maailman kiistat pientuottajien ja korkeammalla arvoketjussa olevien tuottajien välillä olivat esillä ja keskusteltavina internetissä, mutta jäivät varsinaisissa yhdistyksen kokouksissa käydyissä keskusteluissa syrjään. Ne väistyivät *liberaalia* kielioppia noudattavien

muotoilujen tieltä. Teollisuuden edustajat hyväksyivät kansalaisjärjestöjen ajamat tasavertaiset ”oikeudet” kaikille.

Nämä ovat oikeuksia liberalistisen ihmiskäsityksen ”lain suomien oikeuksien” mielessä, eivätkä ole samalla tavalla sitovia kuin kansalaisuuden maailman universaalit ja pysyvät oikeudet. Näitä olivat esimerkiksi oikeus tulla informoiduksi, oikeus minimipalkkaan ja oikeus olla tulematta syrjityksi. Ne siis muotoiltiin yksilöiden oikeuksiksi toimijoiden velvollisuuksien sijaan.

Toiseksi nämä pienviljelijät eivät myöskään voineet vedota kaikkein tiiveimpiin sidoksiinsa, paikkaan ja elämäntapaansa, eivätkä nostaa esiin polttavimpia arkisia huoliaan. Siinä missä oikeuksiin ja yhteiseen hyvään vetoaminen nähdään ”liian abstraktina”, on omasta elämästä kumpuavien huolien esittäminen ”liian konkreettista:”

He valittavat tällä foorumilla yksittäisistä tapauksista [...] keskusteluissa syntyy jännitteitä niiden osapuolten, jotka valittavat omista ongelmistaan, ja niiden, joiden esittämät ongelmat ovat kaikkien kannalta olennaisia, välille” (Kansalaisjärjestön edustaja, Hollanti.)

Omasta mielestään pienviljelijät ja alueen yhteisöjen edustajat puolustavat omaa elämäntapaansa. Heidän keskeinen sitoutumisen regiiminsä on nimenomaan *tuttuuden* regiimi. ”Meidän välinen eromme on nimenomaan siinä, että he ovat täällä vain tekemässä työtään, mutta minä olen täällä taistelemassa elämäni puolesta, eikä kukaan maksa minulle siitä.” (Maanviljelijä, Indonesia). *Tuttuuden* regiimi edellyttää esimerkkien käyttämistä ja henkilökohtaisten, tunnelautuneiden tarinoiden kertomista (Thévenot 2007). Se on jyrkässä ristiriidassa funktionalistisen maailman hahmottamisen ja kielenkäytön kanssa.

OIKEUTTAMINEN VETOAMALLA YHTEISTEN ALUEIDEN MONINAISUUTEEN: LÄHEISTEN HENKILÖKOHTAISTEN SIDOSTEN KIELIOPPI

Sekä liberaali että yhteiseen hyvään perustuva oikeuttamisen kielioppi edellyttävät, että henkilökohtaiset sidokset abstrahoidaan pois julkisesta keskustelusta. Tämä alistaa niitä toimijoita,

jotka nojaavat nimenomaan tällaisiin sidoksiin. Etäännyttämisen vaatimus seuraa modernin julkisuuden pyrkimyksestä kohti mahdollisimman suurta yleistettävyyttä. Valitettavasti tämä vaatimus sisältyy myös nykyisissä yhteiskuntatieteissä käytettäviin jaotteluihin ja kategorisointeihin. Tämän seurauksena yhteiskuntatieteet eivät voi kunnolla ymmärtää konfliktia modernin yhteiskunnan ja vahvoin henkilökohtaisiin sidoksiin perustuvan oikeuttamisen mallin välillä. Sellaisia oikeuttamisen tapoja, jotka eivät perustu etäännyttämiseen, pidetään arkaaisina.

Nämä ennakkoluulot puolestaan estävät meitä ymmärtämästä globalisaation konflikteja kärjistävää vaikutusta, vaikka juuri globalisaatio asettaa oikeutettavuudelle sellaisia vaateita, joita edellä esitetyt kaksi kielioppia eivät järkevästi tavoita. Tällaiset kärjistyneet vastakkainasettelut kehystetään usein yksilön oikeuksia painottavan liberalismien ja yksilön vastuuta yhteisölle korostavan kommunitarismin väliseksi. *Läheisten henkilökohtaisten sidosten* kielioppi pyrkii kuitenkin tavoittamaan jo muinaisissa kulttuureissa keskeiset *yhteisiin alueisiin* perustuvat oikeutettavuuden periaatteet, jotka kiertävät tällaisen vastakkainasettelun. Kiitos internetin ja muun modernin viestintäteknologian, niillä on keskeinen asema myös monissa nykykulttuureissa.

Kuten alussa totesin, *kommunikoinen* tar koittaa myös konkreettista *yhdistämistä* – esimerkiksi tapaa, jolla käytävä yhdistää huoneita. Tämä kommunikoinen yhteiseksi tekemistä painottava tilallinen merkitys on olennainen, kun tarkastellaan *läheisten sidosten* kielioppia. *Kommunikoinen* tapahtuu jaettuun yhteiseen alueeseen¹³ muodostetun henkilökohtaisen siiteen kautta. Tämä alue voi olla niin konkreettinen paikka kuin abstraktimpi kulttuurisen merkityksen alue. Tässä kieliopissa kaikkein läheisimmät ja suorimmat suhteet kohdistuvat nimenomaan kulttuurin yhteisiin alueisiin. Aiemmista kieliopista poiketen tällaiset suhteet eivät ole välittyneet minkään mediumin kautta. Mikäli *kommunikoinen* onnistuu, on siitä seuraava takaisinkytkentä välitön ja tunnepohjainen. Tämä tunne itsessään on *yhdistävä*.

Jokaisessa kulttuurissa on kuitenkin kieleen ja

muihin eri taiteiden kommunikaation välineisiin iskostuneita yhteisiä alueita, joita pidetään kanonisina. Nämä kaikkien tuntemat alueet ja jaetut merkitykset – eli *topokset* – näyttäytyvät *liberaalissa kieliopissa* ja *inspiraation* maailmassa lähinnä kliseinä, jäykkyyden ja ennakkoluulojen lähteinä, originaalin ajattelun ja luovuuden vastakohtina. Kuitenkin toimija, joka kulkee tällaisen yhteisen alueen kautta voidakseen ottaa osaa yhteisyyteen ja jaettuun oikeuttamiseen, myös tekee *topoksesta omansa*. Toimija on oma itsensä suhteuttamalla henkilökohtaisen olemisensa tähän yhteiseen alueeseen.

Läheisten henkilökohtaisen sidosten kielioppi ei tuota yksimielisyyttä. Yhteisön yhteisistä asioista huolimatta – tai ehkä juuri niistä johtuen – kielioppi jättää paljon tilaa erilaisuudelle ja erimielisyyksille mutta myös luo tarpeen *sovittel*ä niitä. Erimielisyydet ja tulkinalliset erot eivät suinkaan seuraa ainoastaan erilaisista henkilökohtaisista suhteista samoihin yhteisiin alueisiin vaan myös saman kulttuurin sisällä väistämättä sijaitsevista, toisistaan poikkeavista ja riitelevistä yhteisistä alueista. Tästä johtuen sovittelu tapahtuu nostamalla esiin sellaiset yhteiset alueet, joihin on mahdollista muodostaa monenlaisia merkityksellisiä suhteita ja kiintymyksiä.

Kaikki yhteiset alueet eivät suinkaan ole samankokoisia. Tämä on toinen *sovitelmia* leimaava piirre: jo muutaman ystävän porukka voi keskenään luoda uuden yhteisen alueen ja muodostaa *yhteisyyden* sen kautta. Tässä kieliopissa yhteisyyden kokoa eivät rajoita yhteisen hyvän vaatimuksen rajat, eikä myöskään liberaalin julkisuuden vaatimus. Yhteinen alue voi hyvin mahtua kokonaan toisen sisälle, maatuskanuken tapaan. Koko yhteisten alueiden verkosto ei kuitenkaan järjesty maatuskan tavoin yksinkertaisen hierarkkisesti.

Edellisestä seuraten tämä kielioppi ei tarjoa samanlaisia formaaleja, demokraattisen tasarvoisuuden varaan rakennetun julkisuuden menetelmiä kiistojen ratkaisuun kuin kaksi aiemmin esiteltyä. Kieliopin tuottama tasarvoisuus on kaikkein parhaiten näkyvillä yhteisön yhteisissä juhlissa ja seremonioissa, joissa jaettu ihmisyyden ja yhteisön jäsenyyden hetkellisesti silottavat vakavimmatkin riidat, ja pahim-

matkin vihamiehet käyvät yhdessä. Huomattavaa on, että tämä yhteenkuuluvaisuus tapahtuu nimenomaan jollakin yhteisellä alueella.

Miten Venäjällä tullaan toimeen erilaisten luontosuhteiden kanssa?

Esimerkiksi *läheisten sidosten* kieliopista valitsin Olga Kovenen tutkimuksen erilaisten urbaanin luonnon käyttötapojen nostattamista jännitteistä. Koveneva vertaili kahta esikaupunkipuistoa, toinen Moskovassa, toinen Meudonissa Pariisissa (Koveneva 2007; 2010). Moskovalaisen luonnonpuiston moninaiset käyttötavat ja se yllättävä vaivattomuus, jolla puiston erilaiset käyttäjät tulevat toimeen keskenään, tarjoavat länsimaiselle tutkijalle kiinnostavan laboratorion venäläisen yhteiselämän tutkimiseen. Puistossa bongaillaan suojeltuja eläinlajeja, ulkoillaan vauvojen kanssa, leikitetään lapsia leikkikentällä, palvotaan pyhää lähdettä ja nostetaan siitä pyhää vettä, täytetään juomapulloja tavallisesta lähteestä vain sadan metrin päässä edellisestä, grillataan, juodaan ja lauletaan, lasketellaan (puistosta löytyy sekä uusi, kaupallinen hiihtohissi että vanha, epävirallinen hissi, jonka ammattiliiton jäsenet pystyttävät joka talvi), kisaillaan Venäjän talvi-nelivetoajokisoissa, vietetään Nestlén Pure Energy -extreme-urheilujuhlaa sekä suunnitellaan urheilulle ja vapaa-ajalle omistettua mökkikylää, joka esitteen mukaan ”istuu harmonisesti ympäristöönsä” – vain muutamia puiston käyttötapoja listatakseni.

Länsimaista tutkijaa moinen käyttötapojen kirjo hämmästyttää, varsinkin kun paikka on säännöillä säädely luonnonsuojelualue, jolla on oma hallintonsa ja tarkastajansa. Edellä kuvailut erilaiset käyttötarkoitukset tarjoaisivat mahdollisuuksia vedota kaikkiin oikeuttamisen maailmoihin. Koska yhteen oikeuttamisen maailmaan vetoaminen on aina mahdollista tuomita toisesta käsin, mahdollistaisivat puiston moninaiset käyttötarkoitukset myös eri oikeuttamisen maailmojen väliset yhteyttämykset. Yhteiselämän tässä puistossa pitäisi teorian mukaan olla melko vaikeiden konfliktien määrittämää.

Yhteyttämyksiä onkin tapahtunut. Niitä aiheutti paikallisten aktivistien ryhmä, Läh-

de, joka perusti toimintansa *kansalaisuuden* ja *ekologisuuden* maailmoihin. He vetosivat kansallisiin luonnonsuojelujärjestöihin, toivat tuomitsemisensa kuuluviin median kautta ja lopulta kävivät oikeustoimin ”rikkomuksia perustuslaillista oikeutta suotuisaan ympäristöön” vastaan – ja voittivat. (Koveneva 2010.)

Tähän mennessä esitetty kuvio ei poikkea *oikeuttamisen* maailmojen kieliopin mukaisesta toiminnasta lainkaan. Lähteen puheenjohtaja kuitenkin painottaa, että heidän *kansalaisuuden* maailmaan kuuluva toimintansa liittyy tiukasti ”samanmielisten” (*edinomyshlenniki*) luonnon ystävien välisiin sidoksiin. Kyse ei ole pelkästä solidaarisuudesta, vaan myös syvemmistä siteistä jäsenten välillä. Puheenjohtaja myös painottaa, että ryhmän formaali järjestäytyminen ei muuta sen perusluonnetta, joka on ”henkinen kommunikaatio” (*dukhovnoe obschenie*) ”yhteisen asian” (*obschhee delo*) tähden.

Lähteen lisäksi monet alueen asukkaat huolehtivat itselleen tärkeistä paikoista puistossa. Eräs asukas on huolestunut suojelukohteeksi listatun lähteen puhtaudesta, muttei ”välttämättä halua liittyä paikalliseen ympäristösuojelujärjestöön tai muutoin tehdä toiminnastaan julkista. [...] Häntä motivoi lähinnä hänen vahva henkilökohtainen kiintymyksensä paikkaan ja tieto siitä, että paikka on tärkeä ja rakas myös muille alueen asukkaille. Kyse on vahvasta siteestä yhteiseen alueeseen ja halusta suojella sitä.” (Koveneva 2007.)

Puiston johtajana toimiva nainen toteaa, ettei halua puuttua kaikkiin pikkurikkomuksiin ja säännönvastaisuuksiin. Tekemällä näin hän rakentaa käsitystä itsestään ”ymmärtävänä asukkaana” ja *kommunikoi* useiden *jaettujen alueiden* kautta. Johtaja arvostaa näitä jaettuja alueita, sillä tilan erilaiset käytöt ovat omiaan lisäämään puiston käyttäjien *yhteisyyttä*: ”lasten leikki-paikka” (”niille, joilla ei ole mökkiä”), ”pieniä penkkejä väsyneitä äitejä varten” (”niille, joilla ei ole kolhoosi-jalkoja”) ja ”paikkoja juomista varten” (”todellisille äijille”). (Koveneva 2010.)

Ranskalainen luonnonpuisto jäsentyy hyvin eri tavalla. Koveneva ilmaisi syvän pettymyksensä tutustuttuaan tutkimuksensa alussa ranskalaiseen esikaupunkipuistoon:

Vaikutti siltä, että jokainen ihminen ja asia puistossa oli tavalla tai toisella oman itsensä edustaja ja että kaikki yksilöiden ja asioiden väliset suhteet olivat jollakin tapaa institutionaalisten rakenteiden välittämiä. Tutkimuksen kuluessa lammella kalastava yksinäinen kalamies osoitautui alueellisen kalastusliiton jäseneksi. Metsässä kuljeskelevat vaeltelijat paljastuivat paikallisen patikointiyhdistyksen jäseniksi. Kävi ilmi, että jopa lammessa kaikessa rauhassa kurnuttavat ja laulavat sammakot ja rupikonnat olivat ”harvinaista uhanalaista lajia”, joita Luonnonsuojeluyhdistys suojeli ja valvoi. (Koveneva 2007.)

Läheisten henkilökohtaisten sidosten kieliopin oikeutettavuudelle asettamat rajoitukset liittyvät siis julkisuuden rajoittamiseen. Moskovalaisen puiston johtajan ymmärtävä asenne puiston erilaisia käyttötapoja kohtaan kulkee käsi kädessä sen kanssa, että hän halveksuu kaikenlaista asioiden käsittelyä julkisilla foorumeilla. Kuitenkin juuri julkisilla foorumeilla olisi mahdollista tuoda esiin vastakkaisia mielipiteitä ja ratkoa kiistoja erilaisiin oikeutuksiin vedoten.

VALTA JA SEN VÄÄRINKÄYTTÖ YHTEISYDEN KIELIOPEISSA JA SITOUTUMISEN REGIIMEISSÄ

Erilaiset yhteisyyden kieliopit ja sitoutumisen regiimit laajentavat kriittisen teorian soveltamisalaa ainakin kolmella tavalla. Ensimmäinen niistä koskee yhteisyydestä seuraavaa valtaa. Toinen tapaa, jolla yhteisyys alistaa ihmisten muodostamia sidoksia ja niitä yhteisiä hyviä, joita näillä sidoksilla tavoitellaan. Kolmas puolestaan sitä, millä tavoin yhteisö koettelee jäseneksi pyrkivää tulokasta.

Yhteisyydelle sisäsyntyisestä hierarkkisuudesta aiheutuva vallan väärinkäyttö

Eri sitoutumisen regiimien tuottamat varmuudet ja vakuudet eivät ole vahvuudeltaan vertailukelpoisia. Ne voidaan kuitenkin asettaa järjestykseen sen mukaan, kuinka yleistettävissä ne ovat. Näin saadaan hierarkkinen järjestys, jossa ylimpänä on se, jonka yhteisyyteen viittaava oikeuttavuus on kaikkein suurin. Vaikka kaikki kieliopit jättävät tilaa erilaisille mielipiteille ja sallivat kilpailevien näkemysten haastaa toisiaan, voidaan jokaiseen kielioppiin

kuuluva hierarkkinen järjestelmä valjastaa vallan monopolisoinnin käyttöön. Tällaisten vallankaappauksien paljastamisessa keskeisiä ovat kunkin kieliopin mukainen *kommunikoiminen* ja *sovittelu*. Kaikki kieliopit siis mahdollistavat sekä erilaisten yhteisyyteen osallistumisen vaateiden välisten rakenteellisten suhteiden kriittisen tarkastelun että vallan väärinkäytön.

Oikeuttamisen maailmojen kieliopissa yhteisyyteen viittaamisesta syntyvät epätasa-arvoisuudet ovat avoimesti nähtävissä. Vallankäyttöön kohdistuva epäluulo on kirjoitettu malliin sisään. Jokainen vaade tulee oikeuttaa vetoamalla johonkin jaettuun hyvään. Jo tämän kieliopin mukainen vaateen käsite pitää sisällään ristiriitoja lievittävän ja yhteistä ihmisyyttä kunnioittavan eetoksen.

Liberaali kielioppi puolestaan ei eksplisiittisesti tunnusta ajatusta, että erilaiset toimet voisivat olla eri tavoin laajennettavissa ja yleistettävissä suhteessa yhteisyyteen perustuvaan oikeuttamiseen, vaikka sen rakenteet tällaisen ajatuksen mahdollistavatkin. Pikemminkin päinvastoin: tämä kielioppi sisältää lupauksen kaikista hierarkioista vapautumisesta ja ”horisontaalisesta” tasa-arvoisuudesta kaikkien niiden yksilöiden välillä, jotka ottavat osaa julkisuuteen ilmaiseksi mielipiteensä tai etunsa. Liberaalissa kieliopissa erimielisyys ei ylipäätään ole yhtä vakavaa kuin *oikeuttamisen maailmojen* kieliopissa. Esitetyt mielipiteet ja vaateet eivät nimittäin pyri määrittelemään minkäänlaista yhteistä tai edes jaettua hyvää, joten kunhan toimijat noudattavat *liberaalia kohteliaisuutta*, mielipiteiden erot suorastaan kuuluvat asiaan. Eri mielipiteiden tasapuolinen kohtelu edellyttää tiettyjä muodollisia menettelytapoja, esimerkiksi neuvotteluita. Liberaalin kieliopin mukaan rakennettu kritiikki ei kohdistu niinkään vallan väärinkäyttöön, joka seuraa toimijan itsensä yläpuolelle nousemisen vaatimuksesta, vaan neuvottelujen ja muiden menettelytapojen toteutukseen ja siihen, ketkä pääsevät niihin osallistumaan. Tämä ei suinkaan tarkoita, ettei vallan väärinkäyttöä tapahtuisi.

Myöskään *läheisten sidosten* kielioppi ei tunnusta yhteisyyteen vetoamisen laajennettavuuden hierarkioita. Läheisten sidosten kielioppi saattaa aluksi vaikuttaa *liberaalin* kieliopin tapaan

”horisontaaliselta”. Kuitenkin myös se sisältää yhteisyyden hierarkkisen järjestyksen mahdollisuuden, vaikkakin piilotettuna erilaisten *yhteisiin alueisiin* muodostettavien suhteiden muodossa. Kieliopissa vallan väärinkäyttö tapahtuu nimenomaan hyödyntämällä tätä hierarkiaa, erityisesti silloin, kun joku toistuvasti vetoaa puheessaan sellaiseen yhteiseen alueeseen, joka on sidoksissa hänen henkilöönensä tavalla tai toisella. Toisten on kuljettava tämän henkilön ”omiman” yhteisen alueen kautta voidakseen osallistua puheeseen. Tämä kiertokulku päättyy autoritääriseen vallankäyttöön, vaikka ensi näkemältä vallankäyttäjän käytös saattaa vaikuttaa jopa avuliaalta, avaaahan hän teoillaan uusia yhteisiä alueita.

Kieliopista ja siihen kuuluvasta sitoutumisen tavasta seuraava vallan väärinkäyttö

Edellä esitetty erottelu tuo esiin myös kielioppien haitallisia seurauksia. Kielioppi luo aina painetta sitoutumisen regiimeille. Kullakin kieliopilla on erityinen suhde tiettyyn sitoutumisen regiimiin. Tämä suhde laajennetaan (*kommunikaatio*) ja huomioidaan koko monimuotoisuudessaan (*sovittelu*), jotta voidaan varmistaa yhteisyyden säilyminen.

Oikeuttamisen maailmojen kielioppi perustuu itsestään selvästi *julkisesti oikeuttavien sidosten* regiimiin, joka säätelee kunkin oikeuttamisen maailman sisällä tapahtuvaa kilvoittelua luottamuksesta ja varmuudesta. Tästä seuraa luonnollisesti, että kaikki ne sidokset, jotka eivät pyri yhteisen hyvän takaamiseen, ovat tässä kieliopissa alisteisessa asemassa. Niin *suunnitelmaan sitoutumisen* regiimin keskeinen hyvä, yksittäisen projektin loppuunsaattaminen kuin myös *tuttuuden* regiimin luontevasti ja rentoutuneesti omassa ympäristössä toimimisen hyvä ovat tästä näkökulmasta liian yksilökohtaisia ja yksityiskohtaisia. Niitä ei voi yleistää samalla tavalla viittaamaan yhteiseen hyvään, joten ne jätetään huomiotta.

Liberaalien yksilöiden kielioppi puolestaan perustuu *suunnitelmaan sitoutumisen* regiimiin, joten se asettaa yhteiseen *julkisesti oikeutettavien sidosten* regiimin kautta jäsenyvän yhteiseen hyvään sitoutumisen alistettuun asemaan. Se joko pelkistetään ainoastaan yhdeksi mahdol-

liesksi valinnaksi muiden joukossa tai hylätään epäkäytännöllisenä, liian abstraktina tai liian ideologisena. *Tuttuuden* regiimin jäsentämät sidokset taas nähdään narsistisina ja henkilökohtaisina ja jätetään käsittelemättä.

Läheisten henkilökohtaisten sidosten kielioppi perustuu *tuttuuden* regiimiin, joten se edellyttää yksilöiden mieltymysten ja kulttuurisen taustan intensiivistä kytkeytymistä jaettuuihin merkitysalueisiin. Luonnollisestikin *julkisesti oikeutettavat* sidokset ovat liian muodollisia, epäautenttisia ja persoonattomia, joten ne jäävät tässä kieliopissa alisteiseen asemaan. Myös *suunnitelmaan sitoutuminen* edellyttää kunkin projektin viemistä liian määritellylle ja välittyneelle tasolle, jotta tunteisiin perustuva läheisten sidosten kielioppi voisi kohdella niitä tasavertaisesti.

Uudet tulijat: rajoitettu yhteisö, rajoitettu yhteisyys

Esittelemieni kolmen eri kieliopin tunnistaminen laajentaa mahdollisuuksiamme tutkia kriittisesti yhteisöjen rajoja ja niiden ulkopuolelle sulkemista tarkastelemalla, miten eri tavoin yhteisön uutta jäsentä kohdellaan yhteisyyden eri kieliopissa.¹⁴ Yhteisössä vallitseva yhteisyyden kielioppi määrittelee, kuinka vahvasti yhteisön rakenteelliset paineet kohdistuvat tulokkaaseen.

Muukalaisten asema *oikeuttamisen maailmojen* piirissä vaihtelee eri maailmojen välillä. Kaikkein huonoimmin heitä kohdellaan *kodin* maailmassa, vaikka heille onkin sen piirissä tarjolla isännän vieraanvaraisuutta. *Inspiraation* maailmassa muukalaisia puolestaan saatetaan pitää suuressakin arvossa, sillä heidän myyttinen ilmestymisensä tarjoaa mahdollisuuden salaisuuksien paljastumisiin ja äkillisiin valaistumisiin. *Kansalaisuuden* maailmaan pohjautuva solidaarisuus on – nimestään huolimatta – kansainvälistä ja yhteisöjen rajat ylittävää. Kokonaisuudessaan *oikeuttamisen maailmojen* kielioppi ei tunnista yhteisöjen rajojen aiheuttamia ongelmia, sillä koko kieliopin perustana on kaikkein yleisimpiin jaettuuihin hyviin vetoaminen ja pyrkimys yleistää käydyt kiistat yleisen ihmisyden tasolle.

Liberaalissa kieliopissa sen sijaan rakennetaan yhteisyyttä toisilleen joka tapauksessa melko vieraiden yksilöiden ja heidän vaateidensa välille, joten yhteisö voi sulauttaa itseensä hyvinkin monenlaisia tulokkaita, jopa kokonaisia populaatioita, kunhan kaikki jakavat saman kieliopin.¹⁵ Mitä *läheisten sidosten* kielioppiin tulee, tulokkailta luonnollisestikin puuttuu kiinteä suhde yhteisön yhteisiin alueisiin. Kuitenkin *kommunikoinen* tässä kieliopissa on luonteeltaan lähtökohtaisesti henkilökohtaista, ja hyvinkin erilaisia yhteisiä alueita on mahdollista *sovittaa* yhteisyyteen. Niinpä vieraan ja isännän on varsin pian mahdollista jakaa yhteisiä asioita keskenään – kommunikoida jopa syvällä ja tunteikkaalla tasolla – ja kohdata jollakin yhteisellä alueella. Tämä siitä huolimatta, että vieraalla suhde tähän alueeseen ei tietenkään ole samalla tavalla moniulotteinen ja rikas kuin yhteisön vanhoilla jäsenillä.

LOPUKSI: OIKEUDENMUKAISUUS JA KULTTUURI, SIDOKSET JA RAJOITUKSET

Useat empiiriset tutkimukset johtavat meidät yleisten oikeuksien ja partikulaarisen kulttuurin välisen ristiriidan tai jopa konfliktin äärelle. Tapaukset, jotka aluksi näyttävät johtavan analysoijansa umpikujaan, muuttuvat käsiteltäväksi, kun niitä tarkastellaan yhteiselämää koskavien sidosten turvaamiseen käytettyjen keinojen näkökulmasta. Tätä tarkoitusta varten tarvitaan analyttistä kehikkoa, joka sisältää sekä yhteisyyden tuottaman varmuuden sosiaalisen järjestyksen säilymisestä, varmuuden oikeuden toteutumisesta ja lain noudattamisesta että erilaiset kulttuuriset tavat ja käytännöt. Eri *sitoutumisen regiimien* ja niihin kiinnittyvien *yhteisyyden kielioppien* avulla voidaan siirtää tietyn kulttuurin tapojen ja yleisten oikeuksien välisen ristiriita syrjään keskustelun ytimestä.

Jokainen kieliopista rakentuu omanlaiselleen sidokselle. Tämän takia myös ulkopuolelle sulkeminen ja alistaminen ovat erilaisia eri kieliopissa. Ihmisen luottamus sosiaalisen järjestyksen pysyvyyteen ja oman paikan vakauteen nojautuu oikealla tavalla valmistellun ympäristön tarjoamalle vakuudelle. Tälle ajatukselle rakentuu sidosten kategoria. Sidos ei ole ainoastaan ihmisten välinen suhde, vaan se

sisältää koko materiaalisen elämänpiirin. Artikkelissa kävin läpi myös yhteisön rajoja sekä eri kielioppien ja sidosten oikeutettavuudelle asettamia rajoitteita. Nämä rajoitteet määrittävät vallan väärinkäyttöä ja kussakin kieliopissa tapahtuvaa erilaisten sidosten alistamista.

Nykyistä globalisaatiokeskustelua vaivaa vääristymä – jopa silloin, kun siinä vakavasti yritetään ottaa huomioon useiden erilaisten moderniteettien, oikeuksien tai skenaarioiden olemassaolo. Tämä on seurausta *liberaalin* kieliopin ylivallassa, joka ulottuu suoranaisten normatiivisten kannanottojen lisäksi myös erilaisten analyyttisten työkalujen käyttöön ja kehittämiseen.¹⁶ Syy on selvä ja yleisesti tunnustettu: ”kansainvälinen” yhteiskuntateoreettinen keskustelu on hyvin pitkälti läntisen valistuksen projektin määrittämää. Tarkoitukseni ei suinkaan ole konservatiivina taistella tätä projektia vastaan, saati kaipailla tiukasti tietyille alueille spesifejä vastateorioita. (Jälkimmäinen kauhistuttava suuntaus on nostanut päätään Venäjällä: ”kulturologian” epäilyttävän nimikkeen alla osa venäläisistä yhteiskunta- ja humanististen tieteiden tutkijoista on vaatinut puhtaasti venäläisistä lähtökohdista rakennettua ihmistieteiden tutkimusta.) Tässä artikkelissa mainitut vertailevat tutkimukset eivät pyri käsittelemään minkään kulttuurin erikoispiirteitä. Olisi täysin tarkoituksenvastaista etsiä elementti elementiltä vastaavuuksia yhden kulttuurin ja tietyn kieliopin välillä. Mikään kielioppi ei ole yhdenkään maan ”yksinomaisuus”, vaan kaikkien kielioppien piirteitä löytyy niin Ranskasta, Venäjältä kuin Yhdysvalloistakin.

Kun modernin yhteiskunnan vaatimukset törmäävät kulttuurin erityispiirteitä korostaviin sidoksiin, syntyy konflikteja. Nämä konfliktit synnyttävät reaktioita, joissa vaaditaan paluuta ”kulttuurin alkuperäisiin arvoihin” ja ”maailmojen syleilyn” lopettamista. Tällaiset kulttuurin sisältöön puuttuvat avaukset eivät kuitenkaan saisi estää meitä analysoimasta niitä sidoksia ja rakenteita, jotka alistettuina mahdollistivat tällaisten reaktioiden syntymisen. *Jaettujen läheisten sidosten* kielioppi on löyhempien kelpoisuusvaatimuksiensa takia aina sellaisten ihmisten käytössä, jotka eivät pysty pukemaan vaatimuksiaan *julkisen oikeuttamisen* määritelyyn muotoon tai laajentamaan ja poistamaan

niistä henkilökohtaisuudet, jotta vaatimukset täyttäsivät *liberaalin* julkisuuden edellytykset. Heidän kykynsä ottaa osaa yhteisyyteen pelastuu nimenomaan jaettuihin merkitysalueisiin kohdistuvien vahvojen sidosten kautta. Se ei vaadi toimijoilta tarkemmin määriteltyä *oikeutettavaa* tai *suunniteltua* sitoutumista. Tarvitaan ainoastaan tiivis suhde oman kulttuurin yhteisiin alueisiin.

Väitän, että nykyiset yhteiskuntateoriat ovat vääristyneitä ja liian tiukasti sidoksissa modernisaation projektiin, jotta niiden avulla voitaisiin käsitellä ja ymmärtää tämän projektin kohtaamaa vastarintaa – tai edes kunnolla havainnoida projektia itseään. Meidän on laajennettava ajattelumme pohjalla olevia analyysin kategorioita sellaisiksi, että pystymme käsittelemään myös epäliberaaleja yhdistymisen ja yhteisyyden tapoja ilman niiden yksinkertaista leimaamista esimoderneiksi jäänteiksi.¹⁷ Tässä artikkelissa esittelemäni malli on yksi askel tähän suuntaan. Se antaa meille mahdollisuuksia oikeudenmukaisuutta ja yksilön oikeuksia painottavan *liberaalin* kieliopin ja muiden mahdollisten yhteisyyden muodostamisen tapojen välisten konfliktien ymmärtämiseen – ja tätä kautta globalisaation ja modernisaation aseman parempaan tulkitsemiseen.

VIITTEET

- ¹ Käytän termiä yhteisyys siinä missä tavallisesti puhutaan julkisuudesta, koska kaikki artikkelissa käsitellyt kieliopit eivät kykene sisällyttämään itseensä argumenttien julkisen käsittelyn vaatimaa etäännyttämistä esittäjän henkilöstä ja tilanteesta.
- ² Termillä ”yhteiselämä” Thévenot viittaa ihmisten tapaan elää ja olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. (Suom.)
- ³ Tässä rakennan *De la Justificationsissa* (Boltanski & Thévenot 1991) esitetyn ajatuksen pohjalle. Tarkemmin ajatus on esitelty Thévenot (2006) ja lyhyemmin englanniksi Thévenot (2002; 2007).
- ⁴ Axel Honneth pohjaa tunnistamisen teoriansa (ainakin sen viimeisimmässä muotoilussa) tunnistamisen asenteeseen suhteessa ei-inhimilliseen maailmaan. Honneth pitää sitä aiemmin tutkimaan tunnistamisen muotoja ”eksistentiaalisempänä”. Tämä eksistentiaalinen tunnistaminen on sukua Martin Heideggerin ”Be-

- sorgtheitille” ja John Deweyn “sitoutumiselle” (engagement), joiden Honneth ajattelee haastavan subjektin ja objektin vastakkainasettelun ja edistävän ihmisten huolehtivaa ja sitoutunutta suhdetta ei-inhimilliseen maailmaan. (Honneth 2007.) Läheisten sidosten regiimi pyrkii tavoittamaan joitakin tällaisen kokemuksen ominaisuuksia (viitaten samalla Heideggeriin ja Merleau-Pontyyn, ks. Thévenot 1994; 2006), vaikka siinä onkin kyse pikemminkin sosiaalisesta tunnustamisesta, ja vaikka se sijoittuu laajempaan, erilaisia ei-inhimillisen maailman edessä tapahtuvan tunnustamisen tapoja analysoivaan kategoriaan.
- ⁵ Nämä objektit voivat olla niin mielipiteitä, aatteita kuin konkreettisia paikkoja ja esineitäkin. (Suom.)
- ⁶ Thévenot pyrkii vapauttamaan sosiaalisen toiminnan tarkastelunsa sekä pelkästään kollektiivista lähtevästä yksilön kuvaustavasta että psykologian tavasta redusoida kollektiiviset ilmiöt yksilöpsykologisiin ilmiöihin. (Suom.)
- ⁷ Termin kääntäminen sovitteluksi ei ole aivan ongelmatonta, sillä ristiriitaiset äänet jäävät kuitenkin ristiriitaisiksi myös lopullisessa sovitelmassa. Niitä ei silotella kokonaan pois, vaan mahdutaan osaksi samaa kokonaisuutta. (Suom.)
- ⁸ ”Avustetun ihmisyyden” moraalinen kompleksisuus tulee ilmi tarkasteltaessa tapoja, joilla ihmiset sitoutuvat päämäärien saavuttamisessa tarvittaviin ympäristön tarjoamiin apukeinoihin. Näitä sidoksia ja apukeinoja arvioidaan eri tavoin eri oikeuttamisen maailmoissa ja eri yhteisyyden kieliopeissa, joita ovat esimerkiksi itse tallattu kulkureitti, luonnon muokkaama polku, maisemareitti ja markkinoita varten rakennettu Euroopan halki kulkeva moottoritie. (Thévenot 2002.)
- ⁹ Tämän genealogian laajempi versio ja esitys poliittisten kielioppien kyseenalaistettavasta realismista ks. Thévenot (2001).
- ¹⁰ Tässä Thévenot tulee, myöhemmästä kommentistaan huolimatta, lähelle Niklas Luhmannin käsitystä *mediumista*. (Suom.)
- ¹¹ Tällä tavalla muodostettujen ”vahvistettujen kykyjen” tuottamista moraalista ongelmista kts. Thévenot (2002). (Suom.)
- ¹² Thévenot on alkujaan mieltänyt ainoastaan oikeuttamisen siksi tavaksi, jolla ihmiset ratkovat ristiriitoja turvautumatta väkivaltaan (esim. Boltanski & Thévenot 1991, 343–346). (Suom.)
- ¹³ Eng. *commonplace*, ransk. *lieu common*, taustalla kreikan *koinoi topoi*. Termi merkitsee sekä spati-

aalista ”jaettua paikkaa” että kulttuurissa jaettua merkitystä. Lisäksi termi tarkoittaa sitaattia tai kliseetä, antiikissa myös vakiintunutta retorista strategiaa. (Suom.)

- ¹⁴ Joan Stavo-Debauge tarkastelee yhteisöjä niiden tulokkaan koetteluun ja testaamiseen ja toisaalta vieraanvaraisuudesta nauttivan vieraan näkökulmasta. Nämä tutkimukset ovat merkittävä lisä poliittisen ja moraalisen sosiologian kehitykseen. (2005; 2009.)
- ¹⁵ Nykyiset syvät väärinymmärrykset seuraavat sekä erilaisista vieraanvaraisuuskäsityksistä että näiden kahden kieliopin erilaisesta tavasta kohdella muukalaisia. Thévenot ja Kareva (2009) tarjoavat systemaattisen ja symmetrisen käsitteilyn *liberaalin* ja *oikeuttamisen maailmojen* kielioppien välisestä väärinymmärryksestä Yhdysvaltoihin muuttavan venäläisen tapauksessa.
- ¹⁶ Tämä ei tietenkään estä kaikkein valvutuneimpia tutkijoita loimimasta tämän *liberaalin kieliopin* sisältä käsin laajentaakseen ja muuntaakseen sitä. Kielioppi kuitenkin estää myös heitä näkemästä kaikkia vaihtoehtoja.
- ¹⁷ Joidenkin lukijoiden mielestä Robert Nisbetin *Sociological tradition* korjasi jo tämän ongelman. Hänen lähtökohtansa on kuitenkin konservatiivinen – eli kärsii toisenlaisesta vääristymästä. Sen sijaan Fuyuki Kurasawan luenta, jonka mukaan läntisen yhteiskunnallisen ajattelun keskiössä on ”etnologinen mielikuviutus”, rakentuu ajatukselle läntisen modernisaation reflektiosta ja peilaamisesta kohtaamisissa muiden kulttuurien kanssa. (Kurasawa 2004.)

KIRJALLISUUS

- Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (1991) *De la justification. Les économies de la grandeur*. Gallimard, Paris. Engl. käännös Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (2006) *On Justification. Economies of Worth*. Princeton Press, New Jersey
- Cheyns, Emmanuelle (2009) Technical rationality and (de)politicisation of standards. Multistakeholder initiatives in sustainable agriculture. Esitelmä *Governing through standards* -symposiumissa 22.–24.2.2010, Kööpenhamina.
- Honneth, Axel (2007) *Disrespect: the normative foundations of critical theory*. Polity Press, Cambridge.
- Koveneva, Olga (2007) From personal attachments to public commitments: the dynamics of environmental involvement in Russia and France.

- A comparative perspective. *Esitelmä ranskalais-kiinalaisessa yhteiskuntatieteiden workshopissa* 19.–20.5.2007. Tsinghua yliopisto, Beijing.
- Koveneva, Olga (2010) *Les communautés politiques dans la dynamique du commun et du pluriel: regard comparatif sur les modalités du "vivre ensemble" en France et en Russie*. Article soumis à la revue *Annales, Histoire, Sciences Sociales*.
- Kurasawa, Fuyuki (2004) *The ethnological imagination. A cross-cultural critique of modernity*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Lamont, Michèle & Thévenot, Laurent (toim.) (2000) *Rethinking Comparative Cultural Sociology: Repertoires of Evaluation in France and the United States*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Moody, Michael & Thévenot, Laurent (2000) *Comparing Models of Strategy, Interests, and the Public Good in French and American Environmental Disputes*. Teoksessa Michèle Lamont & Laurent Thévenot (toim.) *Rethinking comparative cultural sociology: Repertoires of Evaluation in France and the United States*. Cambridge University Press, Cambridge, 273–306.
- Stavo-Debaugue, Joan (2005) *Mobilising statistical powers for action against discriminations: the case of the United Kingdom*. *International Social Science Journal* 183, 43–55.
- Stavo-Debaugue, Joan (2009) *Venir à la communauté. Une sociologie de l'hospitalité et de l'appartenance*. Väitöskirja, EHESS.
- Thévenot, Laurent (1994) *Le régime de familiarité; des choses en personnes*. *Genèses*, 17, 72–101.
- Thévenot, Laurent (1997) *Un gouvernement par les normes; pratiques et politiques des formats d'information*. Teoksessa Bernard Conein & Laurent Thévenot (toim.) *Cognition et information en société*. *Raisons Pratiques* 8. Editions de l'EHESS, Paris, 205–241.
- Thévenot, Laurent (2001) *Justifying Critical Differences. Which Concepts of Value are Sustainable in an Expanded Coordination?* Teoksessa Siu-Tong Kwok & Sin-wai Chan (toim) *Culture and Humanity in the New Millennium: The Future of Human Values*. Hong-Kong University Press, Hong Kong, 45–65.
- Thévenot, Laurent (2002) *Which road to follow? The moral complexity of an 'equipped' humanity*. Teoksessa John Law & Annemarie Mol (toim.) *Complexities: Social Studies of Knowledge Practices*. Duke University Press, Durham & London, 53–87.
- Thévenot, Laurent (2006) *L'action au pluriel. Sociologie des régimes d'engagement*. La Découverte, Paris.
- Thévenot, Laurent (2007) *The plurality of cognitive formats and engagements: moving between the familiar and the public*. *European Journal of Social Theory* 10:3, 413–427.
- Thévenot, Laurent (2009a) *Governing Life by Standards. A View from Engagements*. *Social Studies of Science* 39:5, 793–813.
- Thévenot, Laurent (2009b) *Des autorités à l'épreuve de la critique. L'opprimant du 'gouvernement par l'objectif'*. *Esitelmä* 30.10.2009. *Rassegna Italiana di Sociologia* 50-vuotispäivät, Bologna.
- Thévenot, Laurent & Kareva, Nina (2009) *The "marvellous bread" of hospitality. Misunderstandings that clarify the matter of closedness or openness of a society*. *New Literary Observer* 100.
- Thévenot, Laurent & Lamont, Michèle (2000) *Exploring the French and American polity*. Teoksessa Michèle Lamont & Laurent Thévenot (toim.) *Rethinking comparative cultural sociology: Repertoires of Evaluation in France and the United States*. Cambridge University Press, Cambridge, 273–306.
- Thévenot, Laurent, Moody, Michael & Lafaye, Claudette (2000) *Forms of Valuing Nature: Arguments and Modes of Justification in French and American Environmental Disputes*. Teoksessa Michèle Lamont & Laurent Thévenot (toim.) *Rethinking comparative cultural sociology: Repertoires of Evaluation in France and the United States*. Cambridge University Press, Cambridge, 273–306.